5. Ревуцька Н.В. Ресурсне забезпечення конкурентних переваг підприємства в сучасних умовах // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка, 2013. – № 151. – С.88-92. **DOI: http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2013/151-10/19**

6. Федулова Л.І. Концептуальні засади управління інноваційним розвитком підприємств // Маркетинг і менеджмент інновацій, 2014. – №2. – С 122-135.

7. Филюк Г.М. Проблеми та шляхи підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств в умовах глобалізації// Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2013. – №151. – С. 5–8. **DOI: http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2013/151-10/1**

8. Gloor, Peter A. (2006), Swarm Creativity:Competitive Advantage Through Collaborative Innovation Networks. Oxford University Press.

9. Hunt, S. D., &Morgan, R. M. (1995). TheComparativeAdvantageTheoryofCompetition. *JournalofMarketing*, № *59*(2), pp.1–15. **http://doi.org/10.2307/1252069**

10. Kim, W.C., Mauborgne, R. (2005), Blue Ocean Strategy.How to Create Uncontested Market Space and Make the Competition Irrelevant. Harward Business School Press, Boston, Massachusetts.

11. MacCormac, A.,Forbath, T., Brooks, P., Kalaher, P. (2007) Innovation through global Collaboration: A new source of Competitive Advantage. Harvard Business School.

12. Scott, D. A., Eyring, M. and Gibson, L. (2006), Mapping Your Innovation Strategy. Harvard Business Review, vol. 84(5), pp. 104-113.

13. Chesbrough, H. (2003), Open Innovation. The New Imperative for Creating and Profiting fromTechnology. HarvardBusinessPress.

Надійшла до редакції 10.12.15

Г. Ямненко, канд. экон. наук, доц.
ГВУЗ "Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана", Киев, Украина

ИННОВАЦИОННЫЕ АСПЕКТЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ

Мировой опыт экономического развития свидетельствует, что катализатором модернизации и структурной перестройки экономики страны являются инновации, которые способствуют усилению конкурентоспособности, доходности и инновационного развития предприятий, помогают завоевывать новые и удерживать существующие рынки. Решение проблем активизации инновационной деятельности предприятий становится главным залогом успеха рыночных реформ. Целью статьи является определение особенностей взаимосвязи между инновационной деятельностью и конкурентными преимуществами предприятия. В результате исследования определены конкурентные преимущества, связанные с инновационной деятельностью. Обосновано, что содержание устойчивой конкурентной позиции на рынке зависит от определения и поддержания ключевых факторов успеха. Предложены основные этапы обеспечения конкурентоспособности предприятия на основе использования его инновационных возможностей. Показано, что только развивая существующие и формируя новые конкурентные преимущества предприятие сможет достичь желаемого состояния конкурентоспособности в современных реалиях. Для обеспечения конкурентоспособности предприятий предлагается формировать эффективную конкурентную стратегию путем широкого использования инновационных решений на основе знаний. Основой конкурентных преимуществследует считать процесс стимулирования инноваций.

Ключевые слова: инновационная деятельность, знания, конкурентоспособность предприятий, конкурентные преимущества.

H. Yamnenko, PhD in Economics, Associate Professor
SHEI "Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman", Kyiv, Ukraine

INNOVATIVE ASPECTS OF THE PROVIDING COMPETITIVENESS OFENTERPRISES

The world experience of economic development shows that innovations are the catalyst of modernization and restructuring of the economy, which contributedthe strengthening of the competitiveness, profitability and innovative development of enterprisesand help to conquer new and retain existing markets. The decision of problems of activation of innovative activity of enterprises becomes the main guarantee of ***providing of success of market reforms. The purpose of this article is to determine of features of intercommunication between innovative activity and competitive advantages of an enterprise. The study identified the competitive advantages related to innovative activity. It is proved that the maintenance of sustainable competition position at the market depends on determination and maintenance of key success factors. It is determined the basic stages of providing of competitiveness of an enterprise through the use of its innovative capabilities. It is shown that only through developing existing and creating new competitive advantages an enterprise will be able to attain the desired state of competitiveness in the modern realities. It has suggested forming an effective competitive strategy through extensive use of innovative decisions on the basis of knowledge for providing of competitiveness of enterprises. The basis to competitive advantages should be considered the process of stimulation innovations.***

Keywords: innovative activity, knowledge, competitiveness of enterprise, competitive advantages.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2016; 1 (178): 52-59
УДК 338.242.4,
JEL H21, Q10, H21
DOI: http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2016/178-1/9

Д. Мартинович, асп.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ЕКОНОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ ІНСТРУМЕНТІВ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ НА РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

Стаття присвячена дослідженню впливу інструментів державної допомоги на розвиток сільського господарства в Україні. В роботі визначено основні тенденції розвитку аграрного сектору в Україні та створено економетричні моделі впливу інструментів державної допомоги на розвиток сільського господарства в Україні. Надано рекомендації щодо удосконалення використання бюджетних ресурсів для розвитку сільського господарства в Україні.

Ключові слова: сільське господарство; АПК; державна допомога; моделювання; інструменти державної допомоги.

Вступ. Важливість успішного розвитку сільського господарства в країні важко переоцінити, адже, перш за все, це продовольча безпека країни. Тому не дивно, що держави світу особливу увагу зосереджують саме державній допомозі даному сектору економіки, розвиваючи його конкурентоспроможність, експортний потенціал та підвищуючи зайнятість сільського населення.

Через політичну та економічну нестабільність, лобіювання інтересів представників агрохолдингів, із року в рік найважливіші проблеми сільського господарства ігноруються або недофінансовуються, критичні питання вирішуються короткостроковими заходами, які не мають стратегічної мети. Тому перш ніж розробляти стратегії, програми розвитку видів економічної діяльності та аналізувати ефективність їх виконання, необхідно чітко усвідомити кінцеву ціль, яку Україна прагне досягти.

На думку автора, стратегія розвитку аграрного сектора економіки має полягати у створенні умов для сталого виробництва, підвищення продуктивності та конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції при бережливому ставленні до навколишнього середовища. Якщо дотримуватися такої стратегії у галузі, можна будувати ефективний механізм для її досягення.

Мета статті: визначити ефективність впливу інструментів державної допомоги на розвиток сільського господарства в Україні за допомогою економетричних моделей.

© Мартинович Д., 2016

Завдання статті:

- визначити тенденції розвитку аграрного сектору та державної допомоги сільському господарству в Україні;
- аналіз інструментів державної допомоги, що впливають на сільське господарство в Україні;
- побудова економетричних моделей аналізу впливу інструментів державної допомоги на розвиток сільського господарства в Україні;
- надання рекомендацій щодо оптимізації бюджетних витрат на підтримку сільського господарства в Україні.

Об'єкт дослідження: система інструментів державної допомоги сільському господарству в Україні.

Предмет дослідження: економіко-математичні методи та моделі оцінювання впливу інструментів державної допомоги на розвиток стратегічних секторів економіки.

Огляд літератури. Дослідженням проблематики державної допомоги сільському господарству в Україні займалися вітчизняні вчені Т.Мельник, О.Головачова [1], О.Михайленко [2], Н. Калинчик [3], Н. Статівка [4], В.Криленко [5], І.Комарова [6], Скрипник А.В., Серебрянський Д.М. [7], М. Булат [8], І. Свідерська [9] та багато інших. Серед іноземних вчених, які займалися проблемами моделюванням державної допомоги сільському господарству, виділимо роботу І. Бусом, Б. Корчуело, Е. Рос Мартінес [10] та інші.

Стаття Т.Мельник, О.Головачової [1] присвячена аналізу оцінки державної підтримки за методикою Організації економічного співробітництва і розвитку та Світової організації торгівлі. На основі представлених показників проведено порівняння державної політики підтримки сільського господарства в Україні, Росії, ЄС та США. Автори роботи прийшли до висновку, що державна підтримка виробників в Україні є неефективною, характеризується відсутністю стабільності, чітких тенденцій до зростання, та здійснюються за рахунок споживачів.

Наукові праці В.Криленко [5] та І.Комарової [6] також присвячені дослідженню методології оцінки ефективності державної підтримки сільського господарства та динаміки цих показників в Україні.

Н. Калинчик [3] у свої роботі досліджує стратегії розвитку АПК в Україні. Автором запропоновано розвиток кластерної організації аграрного бізнесу, зонування території за рівнем доходів для розробки відповідної системи оподаткування та надання державної допомоги саме дрібним фермерським господарствам.

Стаття О.Михайленко [2] присвячена вивченню ролі сільського господарства в економіці України, дослідженню законів та програм розвитку сільського господарства, обсяги бюджетного фінансування та ролі державної допомоги держави у розвитку сільського господарства.

Н. Статівка у своїй роботі [4] проаналізував економічну діяльність виробників сільськогосподарської продукції у Харківської області та виявив, що державна допомога слабо впливає на рівень продуктивності та мотивацію працівників.

А. Скрипник, Д. Серебрянський [7] запропонували модель, за допомогою якої визначається період, коли надані пільги з податку на прибуток матимуть ефект. Автори визначили, що фіскальна ефективність пільг з податку на прибуток матиме місце через три-чотири роки.

У статті М. Булата [8] представлено індексний метод ПЕП (показник ефективності підтримки), за допомогою якого визначається узагальнюючий показник ефективності розвитку сільського в динаміці у порівнянні з базовим періодом.

У дисертації І. Свідерської [9] представлена модель панельних даних, за допомогою якої проаналізовано вплив окремих інструментів державної допомоги на обсяги виробленої сільськогосподарської продукції аграрними підприємствами України та на загальну продуктивність факторів виробництва.

І. Бусом, Б. Корчуело, Е. Рос Мартінес [10] побудували модель, яка описує процес прийняття рішень фірмою щодо використання різних типів державної допомоги. За допомогою моделі визначається середній граничний ефект на ймовірність використання різних типів державної допомоги у різних комбінаціях як великими фірмами, так і малими.

Усі розглянуті роботи характеризуються різними підходами до дослідження проблеми ефективності державної допомоги: вивчення теоретико-методологічних засад, аналіз показників ефективності державної допомоги за допомогою методології СОТ та ОБСЕ, побудова пробіт-моделей та моделей з панельними даними тощо.

Узагальнивши досвід вчених з даної тематики, поставлено за мету окреслити останні тенденції у сільському господарстві, дослідити вплив інструментів державної допомоги на розвиток сільського господарства в Україні за допомогою економетричних методів та надати рекомендації щодо оптимального використання бюджетних коштів держави.

Методологія дослідження. Визначимо основні дефініції дослідження. Агропромисловий комплекс складається з підприємств, які займаються вирощуванням, зберігання, переробкою, транспортуванням та реалізацією сільськогосподарської продукції, а також обслуговуючих фірм та організацій [11, с.49].

Відповідно до Закону України "Про державну допомогу суб'єктам господарювання", який прийнято 1 липня 2014 року, а набере чинності 2 серпня 2017 року, державна допомога суб'єктам господарювання – це підтримка у будь-якій формі суб'єктів господарювання за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів, що спотворює або загрожує спотворенням економічної конкуренції, створюючи переваги для виробництва окремих видів товарів чи провадження окремих видів господарської діяльності [12].

Автор зазначає, що система державної допомоги сільському господарству – це сукупність методів цільового використання державних ресурсів з метою надання економічної допомоги розвитку сільського господарства при мінімальному впливі на ринкову конкуренцію.

У статті використовуються загальнонаукові та спеціальні методи, серед них: логічний, індукції та дедукції, системний, опис, статистичні, графічні методи та економетричне моделювання.

Абстрактно-логічний метод використано для побудови плану і схеми дослідження, найсуттєвіших дефініцій ("система державної допомоги", "інструменти державної допомоги", "агропромисловий комплекс" тощо). За допомогою методу дедукції виокремлено складові системи державної допомоги для регулювання сільськогосподарської діяльності в Україні. Метод індукції застосовувався при перевірці гіпотези щодо оцінки впливу інструментів державної допомоги на розвиток сільського господарства в країні. Використовуючи системний підхід, розглянуто державну допомогу сільському господарству комплексно і всебічно, виявлено найбільш суттєві зв'язки між інструментами державної допомоги та економічними показниками розвитку галузі. За допомогою опису та статитичних і графічних методів наглядно продемонстровано динаміку досліджуваних показників.

При побудові графіків та економетричних моделей застосовано дані Державного комітету статистики [13], Національного Банку [14] та Державного казначейства України [15].

В економетричних моделях використано квартальні дані у цінах 2010 року: ВВП, імпорт, субсидії та трансферти установам, видатки Державного Бюджету України, податкові пільги, зайняте населення тощо. Еконо-

метричні моделі було перевірено на адекватність за допомогою критерія Фішера, значущість коефіцієнтів за допомогою статистики Стьюдента, нормальність залишків за критерієм Жарка-Берра, відсутність гетероскедастичності за критерієм Вайта, відсутність автокореляції за допомогою LM-тесту, відсутність структурних зрушень за критерієм Чоу, наявність одиничного кореня у показників за допомогою критерію Діккі-Фуллера. З метою зведення даних до стаціонарного виду взято за основу прирости досліджуваних показників [16-18].

Основні результати.

Загальний огляд ситуації в аграрному секторі

Відповідно до даних Державної служби статистики та "Українського клубу аграрного бізнесу" (УКАБ), станом на 2014 рік у сільському господарстві задіяно 3,09 млн занятого населення (17,1% від загальної кількості зайнятого населення), випущено товарів та послуг у ринкових цінах 381,23 млрд грн (10,71% від загальної кількості), здійснено капітальних інвестицій на суму 17,14 млрд грн (8,4% від загальної кількості), площа сільськогосподарських угідь склала 18,21 млн га. У 2014 році експортовано сільськогосподарської продукції на суму 16,7 млрд доларів США (30,92% від загального експорту), імпортовано – на 6,05 млрд доларів США (11,13% від загального імпорту). Варто зазначити, що у 2014 році агросектор мав найбільший валютних виторг, в той час як металургія зазнала великих втрат через військові дії на Сході України [13], [19].

Відповідно до даних УКАБ, найбільший об'єм експорту товарів агропромислового комплексу припадає на:

- соняшникову олію (21,3% від загального експорту сільськогосподарської продукції);
- кукурудзу (20,1%);
- пшениця (13,7%);
- макуха (5,6%);
- ріпак (5,2%) [19].

У загальному підсумку, жири та олії зайняли частку 22,93% від загального експорту сільськогосподарських товарів, продукти тваринного походження – 6,09%, готові продукти – 18,58%; найбільша частка від загального експорту сільськогосподарських товарів зайняли продукти рослинного походження – 52,41% (з них зернові культури – 39,26%) [13].

У 2014 році в аграрному секторі налічувалося 8619 підприємств, з яких 4859 – господарські товариства, 2942 – приватні підприємства, 350 кооперативів, 223 державних та 245 інших недержавних підприємств. Чистий дохід від реалізації сільськогосподарської продукції та послуг становив 169,87 млрд грн, а рівень рентабельності сягнув 26,3% [13].

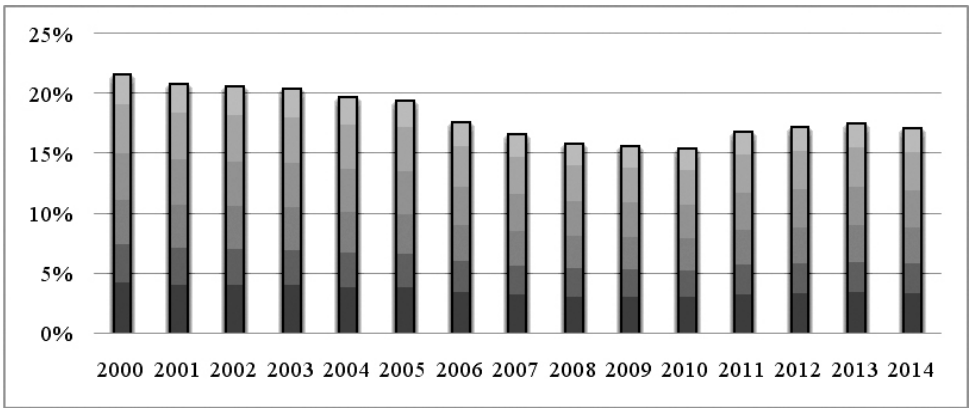

Рис. 1. Динаміка зайнятого населення в аграрному секторі 2000-2014 рр. (% від загальної кількості зайнятих)

Джерело: складено автором на основі [13]

В аграрному секторі України задіяно 15-20% від загальної кількості зайнятого населення. З 2000 року по 2010 рік спостерігається спад частки занятого населення з 22% до 15%. Після рецесії спостерігається покращення кількості зайнятого сільськогосподарського населення у 2011-2013 рр. до 18%, проте у 2014 році знову несуттєво знизилося до 17%, що пов'язано з нестабільною економіко-політичною ситуацією в країні.

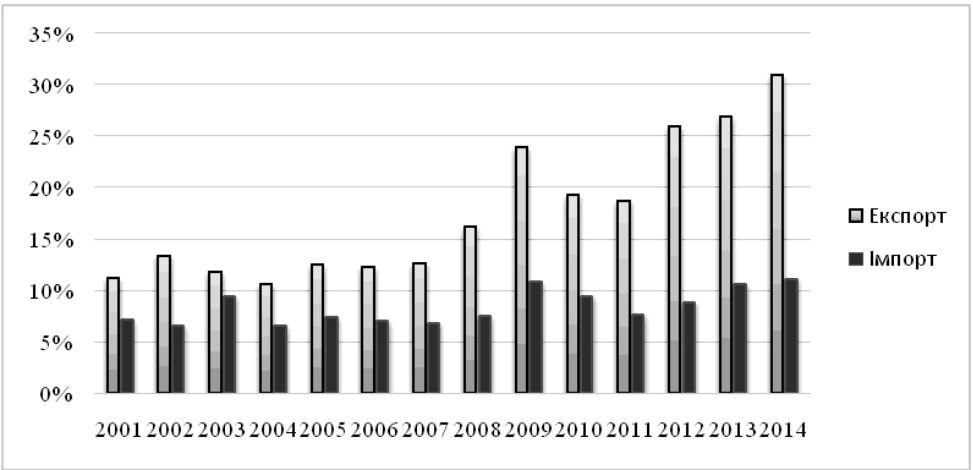

Рис. 2. Динаміка експорту та імпорту сільськогосподарської продукції 2001-2014 рр. (% від загальної кількості експорту/імпорту відповідно)

Джерело: складено автором на основі [13]

Рис.2 демонструє, що аграрний комплекс не тільки забезпечує країну продовольством, а й незважаючи на кризові явища та нестабільну політико-економічну ситуацію (див. 2009 та 2014 рр.), є джерелом валютного виторгу від експорту сільськогосподарської продукції, що забезпечує зниження боргового навантаження на економіку України. У 2014 році частка експорту сільського господарства сягнула майже 31%, що є найбільшим показником серед експортних товарів та послуг. Частка імпорту також зросла до 11,3%, що є найбільшим значенням частки аграрної продукції в загальній кількості імпорту України за весь досліджуваний період.

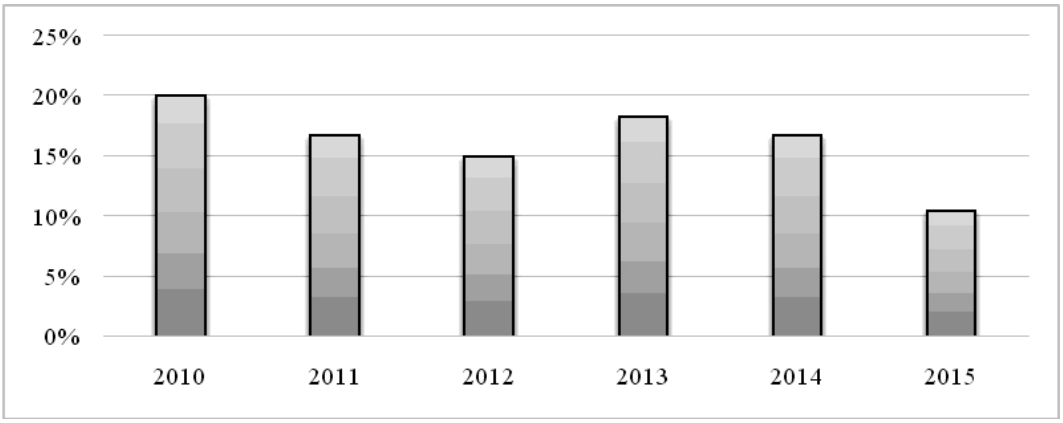

Рис. 3. Динаміка видатків Державного бюджету України на розвиток сільського господарства 2010-2015 рр. (% до загального обсягу видатків на економічну діяльність)

Джерело: складено автором на основі [15].

Видатки Державного бюджету України на розвиток сільського господарства займають перше місце серед видатків на економічну діяльність. Проте у 2012 році, у зв'язку із проведенням Євро 2012 та необхідністю будувати транспорту інфраструктуру, частка видатків зменшилася до мінімуму у досліджуваному періоді. У 2013-2014 рр. частка витрат на сільське господарство знову зросла; у 2015 році під тиском МВФ видатки на сільське господарство були скорочені.

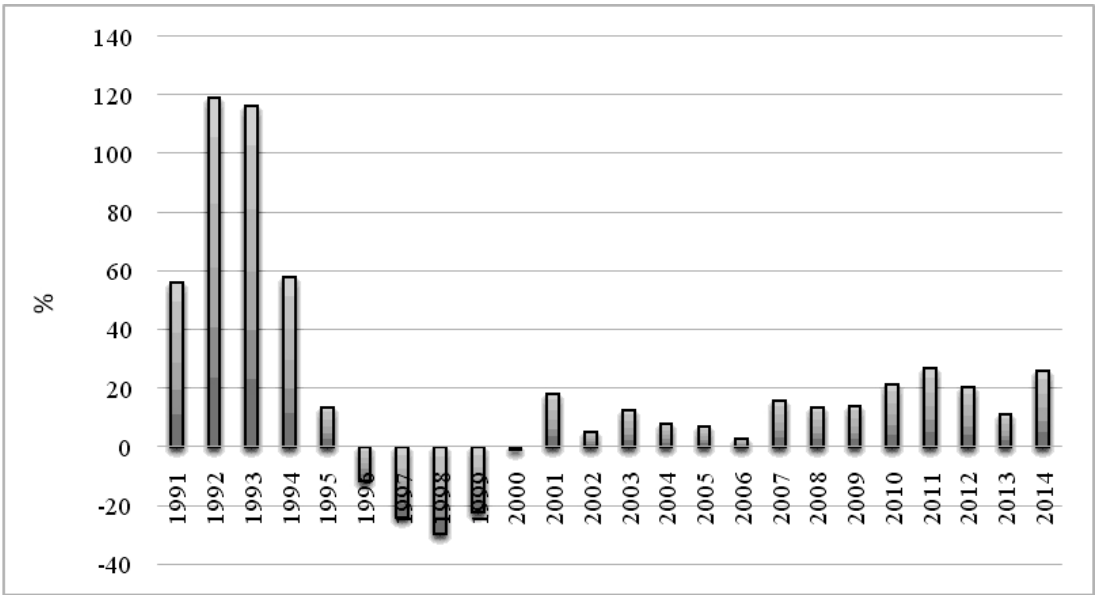

Рис. 4. Динаміка показників рентабельності сільськогосподарського виробництва 1991-2014 рр. (%)

Джерело: [13].

Рис.4 показує динаміку рентабельності сільськогосподарського виробництва від початку незалежності України до 2014 року. Спостерігаємо пікові точки рентабельності виробників агросектору у 1991-1994 рр., що пояснюється не успішним веденням господарства у ці роки, а значною девальвацією національної валюти. Введення в обіг нової національної валюти, гривні, у 1996 році та криза 1998 році спричинили від'ємну рентабельність сільськогосподарських виробників. У 2014 році рентабельність агросектору досягла 26%, проте на діяльність підприємств сільського господарства 2014 року значною мірою впливала курсова волатильність. Тому незважаючи на високу офіційну рентабельність сільськогосподарських виробників у 2014 році, реальний приріст продукції склав 2,2%.

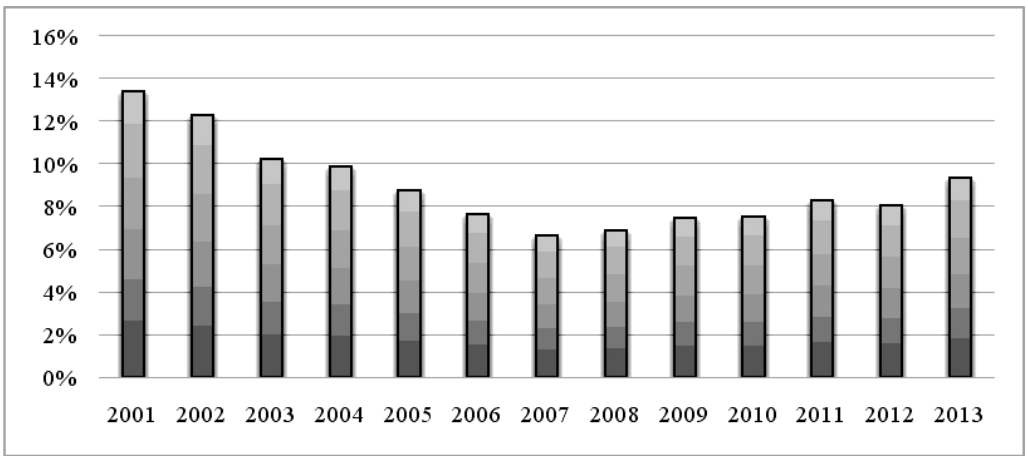

Рис. 5. Динаміка частки сільського господарства у виробництві валового внутрішнього продукту 2001-2013 рр. (%)

Джерело: складено автором на основі [13].

Рис. 5 показує поступове зменшення частки сільського господарства у виробництві валового внутрішнього продукту у докризовому періоді, що пов'язано із зростаючим об'ємом виробництва металургії на експорт. Наслідком світової фінансової кризи, що торкнулася і металургії, стало уповільнення у 2008 році темпів зростання виробництва та споживання сталі і подальше зниження їх у посткризових роках. В таких умовах зростала роль сільськогосподарського виробництва у валовому внутрішньому продукті.

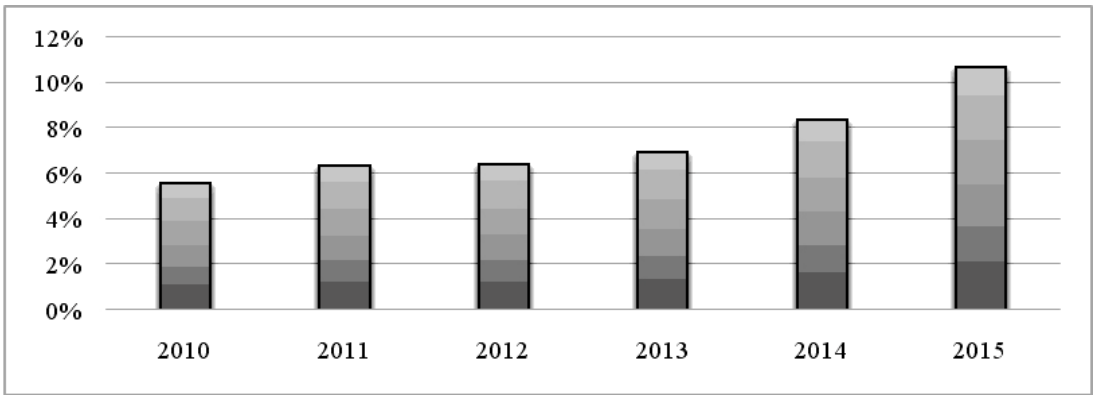

Рис. 6. Динаміка капітальних інвестицій у сільське господарство, 2010-2015 рр. (% від загальної кількості)

Джерело: складено автором на основі [13].

Рис.6 показує, що протягом досліджуваного періоду частка капітальних інвестицій у сільське господарство зросла майже у два рази: з 5,6% у 2010 році до 10,41% у 2015 році, що свідчить про зацікавленість з боку інвесторів у розвитку даного сектору національної економіки.

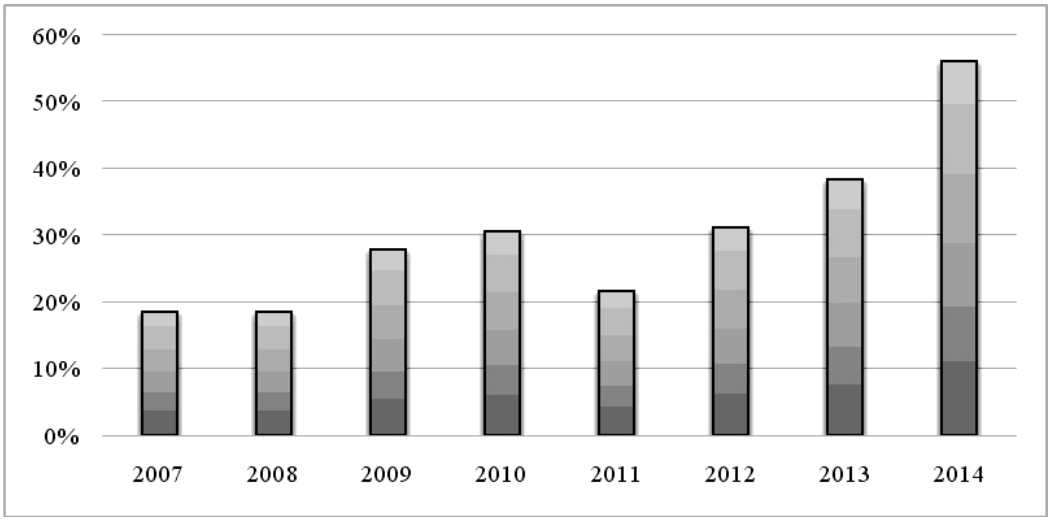

Рис. 7. Динаміка надання податкових пільг сільському господарству, що призводять до втрат бюджету 2007-2014 рр. (% від загальної кількості наданих пільг)

Джерело: складено автором на основі [15].

Як бачимо з рис.7, частка наданих пільг сільському господарству суттєво зростала у кризові періоди: після фінансової кризи 2009-2010 рр. до 30,5% та у 2014 році зросла до 56,1% після початку революції та військових дій на території України. Питома вага наданих пільг сільському господарству до загальної суми пільг протягом досліджуваного періоду була найбільшою.

Перспективи розвитку аграрного сектору України в контексті Угоди про асоціацію з ЄС

У червні 2014 року Україна підписала Угоду про асоціацію з ЄС, результатом якої має бути створення зони вільної торгівлі. Відповідно до економічної частини Угоди, Україна має реформувати інституційне середовище та адаптувати законодавчу базу до норм та принципів ЄС з метою подальшої інтеграції.

Глава 17 Угоди присвячена питанню сільського господарства та розвитку сільських територій, мета якої полягає у поступовому зближенні політик та законодавства України та ЄС. Основні завдання співробітництва включають: сприяння сталого сільськогосподарського виробництва, захист навколишнього середовища, забезпечення прозорого та ефективного ринку, обмін знаннями та найкращими практиками, створення умов для інвестицій, сприяння інноваціям тощо. Україна має сприяти підвищенню якості продукції аграрного сектору, а саме – наблизити законодавство у сфері санітарних та фітосанітарних заходів, сертифікації, добробуту тварин, ринкового огляду до законодавства ЄС, що вимагає приватних та державних інвестицій. Важливо також зазначити, що стаття 32 Угоди про асоціацію з ЄС забороняє використання експортних субсидій [20].

Відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС, позитивним моментом є те, що українські сільськогосподарські підприємства мають можливість обміну досвідом та технологіями з компаніями з ЄС, відбуватиметься подальша адаптація норм та стандартів продукції, покращення інституційного середовища, що відкриває європейські ринки для українських аграрних підприємців. З іншого богу, процес адаптації досить складний, вимагає як часових, так і грошових ресурсів. На даний момент, лише великі підприємства можуть виконувати норми ЄС.

Спеціальний режим з ПДВ у 2016 році

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 1177 від 30 грудня 2015 р. "Про внесення змін до Порядку електронного адміністрування податку на додану вартість", у 2016 році спеціальний режим з ПДВ для сільськогосподарських виробників не передбачає 100% компенсацію нарахованих сум ПДВ, як це було у попередні роки. Відтепер суми диференційовані в залежності від напрямку сільськогосподарського виробництва:

- Рослинництво: виробники залишають 15% ПДВ на спеціальному рахунку, 85% – направляється до бюджету;
- Свинарство та птахівництво – 50% залишається виробнику, решта 50% – державі;
- Скотарство: підприємства залишаються на спеціальному рахунку 80% ПДВ, 20% – перераховується до бюджету.

У той же час сільськогосподарські виробники, що експортують зернові і технічні культури, мають право на відшкодування ПДВ [21].

Економіко-математичне моделювання впливу інструментів державної допомоги на розвиток сільського господарства в Україні

Розглянемо влив податкових пільг, субсидій і поточних трансфертів підприємствам на валовий внутрішній продукт аграрного сектору. Модель побудовано з використанням квартальних даних 2007-2013 років Державної служби статистики [13] та Державної казначейської служби України [15] на основі програмного пакету Eviews 8.0. Для стаціонарності часових рядів у регресії використані прирости змінних. Модель виглядає наступним чином:

$$\Delta gdp_t = -12,82 \cdot \Delta tax_incentives_{t-1} - 11,56 \cdot \Delta subsidies_{t-1} - 28181,18 + 119848,38 \cdot seas(3); \quad R^2 = 0,93;\ F-stat = 121,78 \qquad (1)$$

де Δgdp_t – приріст валового внутрішнього продукту аграрного сектору, млн грн; $\Delta tax_incentives_{t-1}$ – приріст податкових пільг, що призводять до втрат Державного бюджету, наданих аграрному сектору, млн грн; $\Delta subsidies_{t-1}$ – приріст субсидій і поточних трансфертів підприємствам (установам, організаціям), наданих аграрному сектору, млн грн; $seas(3)$ – фіктивна змінна, що позначає третій квартал.

Коефіцієнт детермінації регресії (1) – 0,93, що свідчить про високу залежність варіації залежної змінної від варіації незалежних змінних. Модель (1) показує обернений зв'язок між інструментами державної допомоги і валовим внутрішнім продуктом аграрного комплексу. Це означає, що зростання кількості державної допомоги сільському господарству не призводить до збільшення валового випуску агросектору у наступному періоді, що свідчить про неефективність бюджетних витрат.

В Україні склалася ситуація, що державна допомога в основному направлена на розвиток агрохолдингів, що руйнує ринкову конкуренцію та спряє ще більшій монополізації ринку, прискорюючи знищення сіл і селян. Дане явище чітко спостерігається за допомогою економетричної моделі (1), тобто зростання кількості податкових пільг і субсидій призводить лише до зростання надприбутків холдингів, які не зацікавлені у розвитку галузі. У модель (1) було також включено фіктивну змінну, яка позначає третій квартал, з метою врахування до регресії сезонного коливання залежної змінної.

Розглянемо влив податкових пільг та капітальних інвестицій на імпорт сільськогосподарських товарів в Україну. Модель побудовано з використанням квартальних даних 2010-2014 років Державної служби статистики [13] та Державної казначейської служби України [15]. Регресію створено та перевірено за статистичними методами, використовуючи програму Eviews 8.0. З метою зведення часових рядів до стаціонарності, в моделі використані прирости показників. Модель виглядає наступним чином:

$$\Delta import_t = 85,66 + 0,37 \cdot \Delta tax_incentives_{t-1} - 0,09 \cdot \Delta capital_investment_{t-1} - 324,02 \cdot seas(3); \quad R^2 = 0,88;\ F-stat = 37,45 \qquad (2)$$

$\Delta import_t$ – приріст імпорту сільськогосподарських товарів, тис. доларів; $\Delta tax_incentives_{t-1}$ – приріст податкових пільг, що призводять до втрат Державного бюджету, наданих аграрному сектору, млн грн; $\Delta capital_investment_{t-1}$ – приріст капітальних інвестицій, що призводять до втрат Державного бюджету, наданих

аграрному сектору, млн грн; *seas*(3) – фіктивна змінна, що позначає третій квартал.

Модель (2) також характеризується досить високим коефіцієнтом детермінації – 0,88. Регресія свідчить, що зростання кількості податкових пільг призводить до збільшення імпорту сільськогосподарських товарів у наступному періоді. Це означає, що державна допомога крупному бізнесу агрокомплексу в Україні не сприяє підвищенню конкурентоспроможності галузі, тому українські товаровиробники сільськогосподарської продукції програють конкуренту боротьбу іноземним фермерам. В регресію також було включено капітальні інвестиції в галузь та фіктивну змінну третього кварталу. Модель (2) дає зрозуміти, що підвищення рівня капітальних інвестицій у галузь підвищить конкурентоспроможність українських фермерів та зможе витіснити сільськогосподарські товари іноземного походження.

Висновки. Аграрний сектор – це стратегічний вид економічної діяльності, який щорічно забезпечує від 6% до 10% ВВП, 15%-20% зайнятого населення і до 31% загального експорту в Україні, тому вимагає від уряду особливої уваги. Сільське господарство характеризується нерівномірністю грошових надходжень, що пов'язано із сезонними коливаннями виробництва та залежністю від природних умов, що створює необхідність для надання державної допомоги, яка має мінімально впливати на ринкову конкуренцію, при цьому сприяти стабільному випуску продукції та оновленню виробничих фондів.

Підписана у 2014 році Угода про асоціацію між Україною та ЄС обіцяє сприяти створенню зони вільної торгівлі, обміну досвідом та технологіями між країнами, адаптації законодавства та інституційного середовища, що, в свою чергу, вимагає як часових, так і фінансових ресурсів.

Незважаючи на підписану Угоду про асоціацію з ЄС, уряд України продовжує фінансувати експортерів з державного бюджету України через надану пільгу щодо повернення ПДВ, що призводить до суттєвих втрат бюджету. Звичайно, така ситуація не залишиться без уваги стороною ЄС, що віддаляє Україну від подальшої інтеграції.

Спеціальний режим оподаткування ПДВ залишається одним з основних інструментів державної допомоги аграрному комплексу, хоча у 2016 році відбувся перехід до диференційованого методу нарахування ПДВ. Незважаючи на високий статистичний показник рентабельності сільськогосподарських виробників, який викликаний значною девальвацією національної валюти, ринок сільськогосподарської галузі є неефективним. Даний факт підтверджено побудованими економіко-математичними моделями. Зростання об'єму державної допомоги не призводить до зростання виробництва у галузі, а навпаки стимулює ріст обсягів імпортної продукції. Допоки Україна буде розвиватиме та фінансуватиме великий бізнес, який направлений на зростання експорту, продовжиться знищення здорової конкуренції, знищення малого та середнього бізнесу, укріплення монополізації ринку та зростання соціальної нерівності й безробіття.

Дискусія. Дослідження впливу інструментів державної допомоги на розвиток стратегічних секторів національної економіки на даний час займають центральне місце у колі інтересів автора. У попередніх роботах автора [22-23] проаналізовано еволюцію економічних підходів щодо надання державної допомоги видам економічної діяльності, вивчено інституційне забезпечення державної допомоги в Україні та зроблено порівняння з країнами світу. Проаналізовано найважливіші сектори для надання державної допомоги в Україні, серед яких виокремлено паливно-енергетичний комплекс та аграрний сектор. Також було досліджено аналіз впливу видатків бюджету на розвиток паливно-енергетичного комплексу України.

Наразі в Україні відсутня на державному рівні методика оцінки впливу інструментів державної допомоги на розвиток стратегічних видів економічної діяльності, яка дозволить науково обґрунтувати вибір інструментів державної допомоги для стратегічного виду економічної діяльності на певному проміжку часу, проаналізувати ефект від введення певного інструменту, підвищити прозорість й ефективність державної допомоги та надати рекомендації. Наступні дослідження автора будуть присвячені висвітленню концептуальних засад механізму оцінки ефективності впливу держави на економічний розвиток, аналізу існуючих моделей організації державних закупівель та вдосконаленню системи моделювання оцінки державних інструментів.

Список використаних джерел

1. *Мельник Т.М.* Оцінка державної підтримки аграрного сектору України / Т. М. Мельник, О. С. Головачова // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2013. – № 3. – С. 169-184.
2. *Михайленко О.Г.* Роль державної фінансової підтримки у забезпеченні сталого розвитку сільського господарства [Електронний ресурс] / *О.Г. Михайленко* // Ефективна економіка. – 2014. – №6. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3108
3. *Калінчик, Н.В.* Стратегія розвитку аграрного сектора економіки України: чи існує вона? [Електронний ресурс] / *Н.В. Калінчик* // Ефективна економіка. – 2013. – №10. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2371
4. *Статівка Н.В.* Державна підтримка сільськогосподарських товаровиробників: пріоритети та ефективність [Електронний ресурс] / Н.В. Статівка // Теорія та практика державного управління. – 2010. – №4. – Режим доступу: http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2010-4/doc/3/06.pdf
5. *Криленко В.І.* Сучасні підходи до оцінки рівня державної підтримки аграрного сектору економіки [Електронний ресурс] / В. І. Криленко // Ефективна економіка. – 2014. – №7. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3208
6. *Комарова І.В.* Державна підтримка аграрного сектора Росії і України: порівняльний аналіз з використанням міжнародних показників / *І.В. Комарова //* КубДАУ. – 2010. – №55(01). – С.1-21.
7. *Скрипник А.В.* Оцінка фіскальної ефективності пільгового оподаткування прибутку підприємств / Скрипник А.В., Серебрянський Д.М. // Економіка України – 2006. – №7. – С. 13-27.
8. *Булат М.А.* Моделювання системи показників ефективності державної підтримки сільського господарства в умовах членства країни в СОТ / М. А. Булат // Моделювання та інформаційні системи в економіці. – 2011. – Вип. 83. – С. 209-219.
9. *Свідерська І.М.* Державна політика підтримки аграрного виробництва України в контексті вимог Світової організації торгівлі: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.07.02 / І.М. Свідерська; Київ. нац. екон. ун-т. – К., 2004. – 19 с. – укр.
10. *Busom I.* Tax incentives and direct support for R&D: what do firms use and why? / *I.Busom, B.Corchuelo, Ros E. Martínez* // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ucm.es/data/cont/docs/518-2013-11-05-indemwp11_03.pdf
11. *Долішній М.І.* Ринкова економіка і нові господарські структури // *М.І. Долішній* // Львівський економічний вісник. – 2011. – №4. – С.49-55.
12. Закон України "Про державну допомогу суб'єктам господарювання" від 01.07.2014 № 1555-VII (набрання чинності відбудеться 02.08.2017) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1555-18
13. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/
14. Офіційний веб-сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua/
15. Офіційний веб-сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://treasury.gov.ua/main/
16. *Доугерті К.* Введення в економетрику: навч. для студентів вузів / К. Доугерті.- М.: Юрайт-Іздат, 2007. – 416 с.
17. Економетрика: підручник / [О.І.Черняк, О.В.Комашко, А.В. Ставицький, О.В.Баженова]; за ред. О.І.Черняка; К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2010. – 359 с.
18. *Черняк О.І.* Навчально-методичний комплекс з курсу "Часові ряди" / О.І.Черняк, А.В.Ставицький // К: Київський університет, 2004. – 24 с.
19. Український клуб аграрного бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ucab.ua/ua
20. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 № 984_011 [Електронний ресурс]. // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011

21. Постанова Кабінету Міністрів України "Про внесення змін до Порядку електронного адміністрування податку на додану вартість" від 30.12.2015 № 1177 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1177-2015-%D0%BF

22. *Мартинович Д.Є.* Моделювання впливу видатків бюджету на розвиток паливно-енергетичного комплексу України / Д. Є. Мартинович // Світ фінансів. -2015. –№4. – С.95-103.

23. *Мартинович Д.Є.* Узагальнена методика моделювання впливу інструментів державної допомоги на процеси розвитку стратегічних видів економічної діяльності / Д. Є. Мартинович // Вісн. Хмельниц. нац. ун-ту. Сер.: Економіка. – 2015. – № 2. – С. 219-222.

24. *Бумбеску С.* Аналіз моделі рентабельності в сільському господарстві / С. Бумбеску // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Серія Економіка. – 2015. – № 174. – С. 37-42.

25. *Лобова О.М.* Ефективність страхування ризиків підприємницької діяльності в аграрному секторі / О.М. Лобова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Серія Економіка. – 2014. – № 156. – С. 70-76. http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2014/156-3/14

Надійшла до редакції 09.12.15

Д. Мартынович, асп.
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ЭКОНОМЕТРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ВЛИЯНИЯ ИНСТРУМЕНТОВ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОМОЩИ НА РАЗВИТИЕ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА В УКРАИНЕ

Статья посвящена исследованию влияния инструментов государственной помощи на развитие сельского хозяйства в Украине. В работе определены основные тенденции развития аграрного сектора в Украине и построены эконометрические модели влияния инструментов государственной помощи на развитие сельского хозяйства в Украине. Даны рекомендации по совершенствованию использования бюджетных ресурсов для развития сельского хозяйства в Украине.

Ключевые слова: сельское хозяйство; АПК; государственная помощь; моделирование; инструменты государственной помощи.

D. Martynovych, PhD student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

ECONOMETRIC ANALYSIS OF THE IMPACT OF THE STATE AID TOOLS ON AGRICULTURE DEVELOPMENT IN UKRAINE

The paper studies the impact of state aid instruments on the development of agriculture in Ukraine. The research identifies the main trends of the Ukrainian agricultural sector and presents econometric models of the state aid impact on the development of agriculture in Ukraine. The author makes recommendations for improvement of budget resources spending on agricultural development in Ukraine.

Key words: agriculture; state aid; modeling; state aid instruments.